

VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Přednáška: Mgr. Alena Skotáková, Ph.D.

POJMY

- **Speciální pedagogika** -věda o zákonitostech speciální výchovy a speciálního vzdělávání jedince, který z důvodu znevýhodnění vyžaduje zvláštní, tedy speciální přístup při vzdělávání a speciální podporu při pracovním a společenském uplatnění
- **Cíl speciální pedagogiky** – uznání hodnoty a svébytnosti každého člověka
- Označení odlišnosti – **jedinec s postižením**, znevýhodněný. V období školního vzdělávání – **dítě/žák se speciálními vzdělávacími potřebami**. Opouští se od pojmu postižený člověk.
- V roce 1997 nahradila WHO pojmy **poškození** (impairment), **omezení** (disability) a **postižení** (handicap) pojmy **poškození**, **aktivita** a **participace**

POJMY

- Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou považováni (ve školském zákoně č. 561/2004 Sb.) **žáci se zdravotním postižením** – tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a specifickými poruchami učení nebo chování, **žáci se zdravotním znevýhodněním** – zdravotně oslabení, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování a **žáci se sociálním znevýhodněním** – žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu, Patří sem i okruh **žáků nadaných a mimořádně nadaných.**

DELENÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY PODLE DRUHU POSTIŽENÍ

- **Psychopedie** - speciální pedagogika osob s mentálním postižením
- **Somatopedie** - speciální pedagogika osob s tělesným postižením, s chronickým a dlouhodobým postižením
- **Logopedie** - speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností
- **Surdopedie** - speciální pedagogika osob se sluchovým postižením
- **Tyflo-** nebo **oftalmopedie** - speciální pedagogika osob se zrakovým postižením
- **Etopedie** - speciální pedagogika osob s poruchami chování
- **Kombinované postižení** - speciální pedagogika osob se souběžným postižením více vadami
- **Specifické poruchy učení nebo chování**

POJMY

- **Inkluze** je nový koncept vedoucí k integraci. Požadavek inkluze – „od začátku společně“ – vychází z poznatku, že úspěšnost procesů komunikace, která je předpokladem samozřejmosti společného života postižených a intaktních, začíná už v raném věku a intenzivně probíhá v období školního věku. Také se nejnázve vytvářejí základy, které v pozdějším věku odbourávají zaujatost, nejistotu, odmítání a strach ze vzájemného společného života. **Integrace** – z latiny „znovu vytvoření celku“
- Inkluzi chápeme jako **integraci všech žáků do běžné školy** a v důsledcích je spojena se zřeknutím se jakékoli formy etiketování žáků a s rozpuštěním speciálních zařízení a speciální pedagogiky. Pozice **úplné inkluze** se však běžně neujala.
- V současné době se používají oba pojmy **inkluze-integrace** synonymně. **Inkluze** – nutnost poukázat na potřebu rozšíření integrace a na realizování optimální integrace pro každého žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

POJMY

- **Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se vzdělávají podle individuálních vzdělávacích plánů (IVP)** bez ohledu na vzdělávací instituci. Při vyučování je žákům poskytována **speciálněpedagogická podpora** v závislosti na druhu a rozsahu jejich postižení
- **Speciálněpedagogické vývojové fáze**
  - **Exkluze** – vyloučení ze vzdělávání ve veřejném školství
  - **Segregace** – založení speciálních zařízení a škol pro jedince s různým druhem postižení
  - **Školní integrace** – snaha o pokud možno společnou výchovu a vzdělávání postižených a nepostižených žáků
  - **Inkluze**

ORGANIZAČNÍ FORMY SPOLEČNÉHO VYUČOVÁNÍ

- **Speciálněpedagogické diagnostické podpůrné třídy** (popřípadě podpůrné třídy) shromažďují žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do jedné výukové skupiny.
- **Kooperativní třídy** – podpůrné třídy umístěné v běžné škole
- **Integrační třídy**- postupné ročníky v běžné škole
- **Integrativní běžné třídy** – další vývoj integračních tříd
- **Běžné třídy se speciálně pedagogickou podporou** - odlišují se od int. b. t. tím, že počet žáků je nezměněn a speciálněpedagogická podpora jen v určitých hodinách
- **Běžné třídy bez speciálněpedagogické podpory** (tzv. šedá integrace)

PODPŮRNÉ SYSTÉMY PRO SPOLEČNÉ VYUČOVÁNÍ

- **Týmová struktura** – pedagogičtí pracovníci (učitelé, speciální pedagogové, poradenští pracovníci), rodiče a další externí spolupracovníci. Úkol pro budoucnost učitelské profese – Naučit se pracovat v týmu!!
- **Team-teaching** – spolupracují 2 nebo 3 pedagogické síly s jednou výukovou skupinou
- **Externí kooperace** – spolupráce s odborníky (lékař, terapeut, psycholog,...) rodiči (jejich zkušenosti, odborné poznatky,...)

UČENÍ SE ZKUŠENOSTÍ

- **Kooperativní učení** – práce v týmu přispívá k rozvoji sociálních kompetencí jedince (zvyšuje se soudržnost třídy, vzájemnou komunikaci, prostředek k dosažení lepších výkonů žáků, pozitivně ovlivňuje klima školy, nahrazuje prvky soutěživosti, je přípravou pro projektovou výuku).
- **Projektové vyučování** – způsob vyučování, jehož výsledkem je zajímavý úkol, problém, který žáci mají zájem řešit. Projekt by měl být připraven týmem učitelů, používají se techniky jako brainstorming, důraz na hodnocení a hlavně sebehodnocení
- **Didaktická hra** – hra která směřuje k dosažení určitých didaktických cílů - např. simulační hra, hry s počítačem, rolové hry, **dramatická výchova**.

UČENÍ SE ZKUŠENOSTÍ

- **Speciální alternativní programy**
- Projekt *Začít spolu* – jeden z nejlepších mezinárodních programů uplatňovaných v ed. Programu romských žáků a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí
- Daltonská škola – zvýraznění principu aktivity, zřízení odborné pracovny a laboratoře, posílení metod samostatného učení žáků
- Projekt *Zdravá škola* – preferuje diskusi, možnost volby a rozhodování, samostatné řešení problémů,...
- Otevřené vyučování – centrem veškeré činnosti je dítě, smyslem je rozvoj všech žáků bez rozdílu, vytváření sebedůvěry

LEGISLATIVNÍ RÁMEC PRO INTEGRAT./INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice **Bílá kniha** (2001) – systémový projekt formující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.
- **Školský zákon** - Zákon č. 561/2004 Sb.o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání . Navazují na něj 2 vyhlášky:
  - **vyhláška 72** o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních
  - **vyhláška 73** o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a studentů mimořádně nadaných

ŠKOLSKÝ ZÁKON

Ve vztahu k edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami školský zákon obsahuje:

Zásady a cíle vzdělávání, vzdělávání příslušníků národnostních menšin, vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů, individuální vzdělávací plán, povinnost školní docházky, cíle, stupně a organizaci základního vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání, školská poradenská zařízení apod.

PEDAGOGICKO- PSYCHOLOGICKÉ PORADENSKÉ SLUŽBY

- **Školní poradenská pracoviště** (v plném rozsahu se realizují postupně) – výchovní poradci, školní metodici prevence, školní psychologové, speciální pedagogové
- **Specializovaná poradenská zařízení**
  - **Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)**
  - **Speciálně pedagogická centra (SPC)**– poradenská činnost pro děti a mládež s jedním typem postižení, případně na děti s více vadami. Od raného věku po ukončení povinné školní docházky
  - **Střediska výchovné péče (SVP)** – poskytují okamžitou pomoc v naléhavých případech jako jsou krizové situace dítěte, selhání rodičovské péče, útěky z domu apod.
  - **Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP)** – koordinuje poradenský systém a organizuje další vzdělávání poradenských pracovníků

DŮLEŽITÉ KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY

- **Bílá kniha** viz. Výše

Vzdělávací standardy na dvou úrovních:

- **Státní úroveň:** Národní program vzdělávání

RVP – vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní, střední vzdělávání

- **Školní úroveň** – školní vzdělávací programy (**ŠVP**)-jeho pomocí má škola možnost se profilovat, jeho příprava je plně v kompetenci školy

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM, DLOUHODOBĚ NEMOCNÝCH A ZDRAVOTNĚ OSLABENÝCH

- Bezbariérové vstupy
- Technické vybavení pro pohyb po škole (žák musí být samostatný, max. pomoc asistenta), využití informačních technologií pro komunikaci
- Didaktické pomůcky, pro psaní, kreslení, rozvoj manuálních dovedností, pro Tv a relaxaci, technické pomůcky (diktafon, xeroxovací tabule, počítače)
- Kompenzační pomůcky – berle, hole, chodítka, tříkolky, lezítka, přenosná rampa, zvedací

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM A TĚŽKÝM ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

- Žáci s lehčí vadou zrakovou vadou mohou s pomocí optických pomůcek zvládnout všechny nároky základního vzdělávání
- Žáci s těžkou zrakovou vadou a nevidomí žáci se většinou vzdělávají v ZŠ pro zrakově postižené

Do ZŠ pro ZP zaveden předmět „Prostorová orientace a samostatný pohyb“

Podmínky –podnětné prostředí, nižší počet žáků, materiální a technické vybavení (osvětlení, učebnice se zvětšeným písmem, v bodovém písmu, optické pomůcky), výuka předmětů speciální péče odborníky

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM A TĚŽKÝM SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

- Právo na výběr vzdělávací cesty (bilingvální program, orální program, totální komunikace)
- Nižší počet žáků
- Znalost problematiky sluch.postižení, individuální přístup
- Možnost úpravy obsahu učiva u předmětů, logopedická péče
- Materiální a technické vybavení (sluchadla, naslouchací soupravy, televize, počítače, psací telefony,...)
- Běžné i speciální učebnice, výukové videoprogramy, didaktické pomůcky

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S PORUCHAMI KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ

- Individuální logopedická péče, která prolíná všemi předměty
- IVP, informovanost učitelů, vhodné sociální klima ve třídě
- Snížený počet žáků, zohledňující přístup ke klasifikaci v předmětech kde se vada projevuje
- Spolupráce s rodiči, SPC s odbornými lékaři

PODMINKY VZDELÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIFICKÝMI PORUCHAMI UČENÍ

- Znalost specifických problémů žáka
- Individuální práce, opakování učiva, přihlídnutí k poruše při klasifikaci, používat nové metody a ověřené postupy
- Snížený počet žáků, zařazení do vhodné skupiny, přehledné a strukturované prostředí, pravidelný režim, relaxace, dobrá komunikace a spolupráce školy s rodiči

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S PORUCHAMI CHOVÁNÍ

- Použití speciálněpedagogických metod a forem práce, nižší počet žáků
- Odpočinkový kout
- Nadstandardní vybavení pro sport a volný čas
- Vhodná doprava do školy kvůli záškoláctví
- Spolupráce s rodiči – dostatek důvěry a respektu

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

- Snížené počty žáků ve třídě
- Vhodně upravené prostředí
- Speciální učební metody, výběr učiva
- Učitel se speciálněpedagogickou kvalifikací
- Speciální zařízení a kompenzační pomůcky v závislosti na potřebách žáků
- Učebnice odpovídající úrovni rozumových schopností žáků

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SOUBĚŽNÝM POSTIŽENÍM VÍCE VADAMI

- Potřeba tělesné blízkosti, potřeba pedagoga/terapeuta
- 3. skupiny
  - skupina, v níž je společným znakem mentální retardace. Při rozhodování o způsobu vzdělávání je pokládána za vadu dominantní
  - kombinace vad tělesných, smyslových a vad řeči. Specifickou skupinu tvoří hluchoslepí
  - autismus, autistické rysy

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SOCIÁLNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM

- Specifika - Znalost vzdělávacího jazyka - osvojení čj, ale i české kulturní zvyklosti a tradice, ale i budování vlastní identity
- Podmínky vzdělávání – individuální nebo skupinovou péči, přípravné třídy, pomoc asistenta třídního učitele, menší počet žáků ve třídě, odpovídající metody a formy práce, specifické učebnice a materiály, pravidelná komunikace a zpětná vazba. Spolupráce s psychologem, speciálním pedagogem – etopedem, sociálním pracovníkem, atd.

PODMINKY VZDELAVANI ŽAKŮ NADANÝCH A MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH

- Bezpečné klima ve třídě – bez strachu z neúspěchů, výsměchu, bez soutěživosti, s důrazem na soudržnost mezi žáky, se společně vyvozenými pravidly soužití